

Turbinhuset i Västerås

- Målningsarbeten

Antikvarisk kontroll

Västerås 1:132
Västerås domkyrkoförsamling
Västmanlands län

Tobias Mårud

Turbinhuset - Målningsarbeten

Antikvarisk kontroll

Västerås 1:132
Västerås domkyrkoförsamling
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 070149

Tobias Mårud

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Slottet, 722 11 Västerås
Tel 021-15 61 00
Fax 021-13 20 76
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2008

Omslagsfoto: Turbinhuset efter utförda arbeten, bilden tagen från söder. Foto: Tobias Mårud, Västmanlands läns museum.

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Tobias Mårud, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle 1998. Dnr 507-99-498.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-85397-80-8

Inledning

Turbinhuset, som är en av Sveriges första kraftstationer, ligger i stadsparken intill Svartåns västra sida, centralt i Västerås stad vid Slottsbron mellan Slottet och Konstmuseet. Byggnaden ligger inom område som har avgränsats som riksintresse för kulturmiljövården.

Mälarenergi vattenkraft AB har ansökt om bidrag hos länsstyrelsen den 12 oktober 2007 för ommålning av tak, takfot samt de övre partierna av innerväggarna. Länsstyrelsen i Västmanland har beviljat bidrag till åtgärderna enligt beslut daterat 2008-06-12. Västmanlands läns museum (VLM) utsågs av Mälarenergi vattenkraft AB som antikvarisk kontrollant i ärendet. Den antikvariska kontrollen har utförts av Tobias Mårud, byggnadsantikvarie anställd vid Västmanlands läns museum, som även sammanställt denna rapport. Arbetena genomfördes under juni-juli 2008.

Bild 1. Kartan visar byggnadens läge i Västerås stad.

Historik

Turbinhuset uppfördes 1891 efter ritningar av arkitekt Viktor Adler. Byggnaden tillkom som ett resultat av ett kontrakt mellan Västerås stad och Wenström & Granströms Elektriska Kraftbolag – senare ASEA.

Turbinhuset var i drift fram till 1950-talet då växelströmmen kom att ersätta likströmmen. Under närmare 20 år fungerade sedan huset som lagerlokal. År 1974 inrättades ett tekniskt museum i byggnaden. År 1996 restaurerades byggnaden och Turbinhuset återtog i kommersiell drift.

Byggnadsbeskrivning

Byggnaden är murad i blockförband med rött tegel. Mot söder och öster, fasaderna ut mot Svartån, har byggnaden en sockelvåning med en fasad av kvadermönstrad betong på en grundsula av granit. I sockelvåningens södra fasad finns en luckförsedd öppning, ett s k utskov. Mellan sockelfasaderna och gatuplanets tegelfasad löper en tvådelad gesims av krysshämrad granit med slät ovandel och rundad underdel. Där byggnaden vilar på mark, mot norr, väster och delvis söder, övergår gesimsens överdel till att utgöra byggnadens sockel.

Bild 2 & 3. Bilderna visar Turbinhuset innan och efter utförda åtgärder. Bilderna tagna från söder.

I norra och södra fasaden finns fyra fönster i grupper om två medan östra fasaden har en grupp om tre fönster. Fönsterkarmar och bågar är vitmålade. I västra fasaden finns en svartmålad spegeldörr med utåtgående enkelt dörrblad, flankerad av två smala öppningsbara spegeldörrar. Överstycket består av ett niodelat lunettfönster. Dörren är dekorerad med Västerås stadsvapen och byggåret 1891.

Bild 4 & 5. Turbinhusets norra fasad (vänster bild) och västra gavel (höger bild).

Taket är valmat och flackt med tydligt taksprång. Den djupa takfoten har snidade avfasade taktassar vilka ytterst avslutas med en volut. Yttertaget från 1991 är belagt med bandplåt som vikts för att imitera det tidigare plåttakets parallella hakfalsar. Längs nocken löper ett dekorativt, smitt takryttargaller mellan två höga ventilationsrör av gjutjärn krönte med konisk huv, vulst och spets. En modern hänggränna löper över de delar av byggnaden som vilar på mark. Taket var innan aktuella åtgärder belagt med plastisol.

Interiör

Den västra delen av rummet har ett golv av slipade betongplattor medan den östra delen, över sumpen, har ett golv av spontade brädor målade med linoljefärg i mörkbrun kulör. Väggarna

är slätputsade, med kalkputs. I höjd med fönstrens underkant löper en vägglister av trä. Under listan är väggen målad med plastfärg i grön umbra och över listan med emulsionsfärg i ljus ockra.

Byggnadsvårdsåtgärder

Tak

Mycket av den kvarvarande plastisolbeläggningen kunde dras av för hand, det som blev kvar avlägsnades genom vattenblästring, färgborttagningsmedel och skrapning. Beckers färgborttagning användes varefter ytorna täcktes med plast innan skrapning. Plåten tvättades med vatten och ruggades med slipduk innan den målades med Wibro Rostskyddsfärg i svart kulör. Samma färg användes även till den penselapplicerade slutstrykningen men då hartsförstärkt för att få en mindre blank och hal yta. Filmtjockleken efter de två strykningarna ska enligt uppgift vara ca 200 µm.

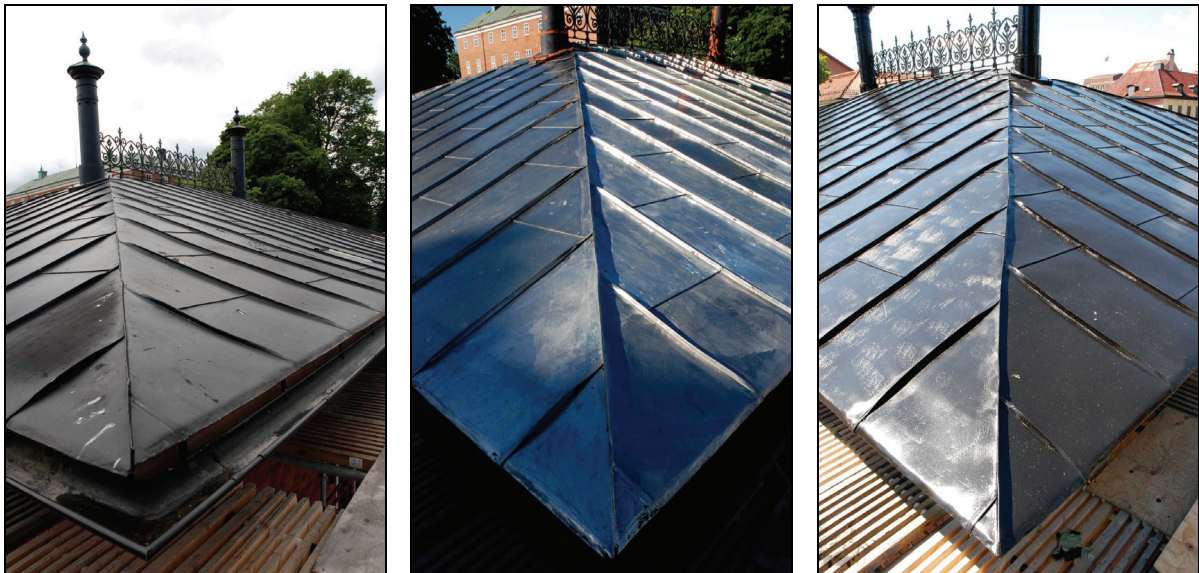

Bild 6, 7 & 8. Bilderna visar taket innan utförda åtgärder (vänster bild), efter avlägsnandet av plastisolskiktet (mitten bilden) samt efter första strykningen (höger bild).

Takryttargallret och de två ventilationsrören av gjutjärn uppvisade rostangrepp, dessa skrapades, stålborstades och grundades med linolja-baserad blymönja av fabrikatet Relius, ref. nr. 055-0084. Därefter målades de likt takplåten. Takarbetet utfördes av HS Plåtslageri AB.

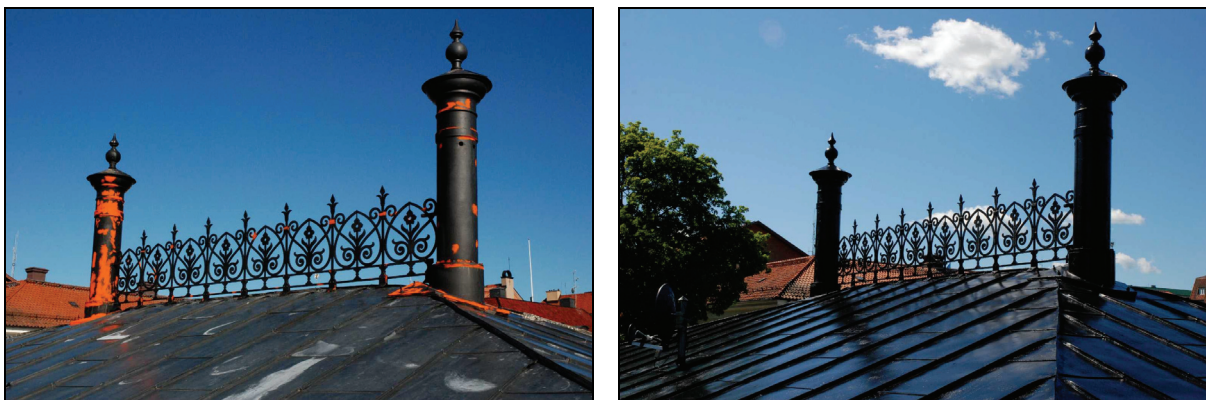

Bild 9 & 10. Vänster bild visar takryttargaller och ventilhuvar efter strykning med blymönja, höger bild efter de målats.

Takfot

Takfoten var kraftigt smutsad och färgen hade kritat sig. Beslut togs om att måla takfoten på nytt. Ytorna rengjordes och målades efter befintlig färgsättning; takfot samt tassar målades med Wiboline linoljefärg kulör RAÄ:s 2A-100, bränd umbra, medan tassarnas accentueringar målades med Wiboline linoljefärg kulör RAÄ:s 1A-48A, engelskt rött

Bild 11 & 12. Takfoten var smutsig och färgen hade kritat sig så pass att det var svårt att se någon skillnad på takfotens färg och accentueringens (vänster bild). Bilden till höger är tagen efter slutfört arbete.

Innerväggar

Färgen flagade i relativt stor omfattning och omfattande ytor av löst sittande färg fick skrapas ned. Lös puts avlägsnades ned till fast yta. Putslagningar utfördes med gipsbruk som gavs en struktur likt omgivande ytor och därefter grundades med linoljegrund från Wibo. Kvarvarande färg tvättades innan hela väggytorna målades med Wibo Emulsionsfärg kulör RAÄ:s 7A-92.

Bild 13 & 14. Omfattande skrapning och putslagning fick utföras på de övre väggpartierna (vänster bild). Bilden till höger är tagen efter slutfört arbete.

Då byggnadsställning var uppsatt passade man på att utvändigt bättringsmåla de annars svåråtkomliga fönstren på den östra fasaden. Fönstren målades vita med två strykningar av linoljefärg från Wibo, kulör 0502-Y likt befintligt, efter skrapning samt grundning med en blandning av lika delar linolja och terpentin. Målningsarbetet på takfot, innerväggar och fönster utfördes av Målerifirma Leif Thell.

Resultat

Det tog längre tid än beräknat för plåtslagarna att rengöra taket från plastisol. Det mesta gick att enkelt dra av, på det som satt fast applicerades Beckers färgborttagning och ytorna täcktes med plast. Det mesta lossnade därefter vid skrapning men vädret gjorde att en del av färgborttagningen regnade bort och en del mer eller mindre förångades av solen. Detta resulterade i att man fick skrapa ganska våldsamt. Vidare så var det svårt att få fälsarna fria från plastisol. En annan takfärg än den överenskomna köptes in, den följde inte Länsstyrelsens beslut och efter diskussioner målades taket med Wibro Rostskyddsfärg i två lager. Färgen är en linoljefärg som innehåller ca. 12% aluminiumtrifosfat och framtagen som ett alternativ till blymönja men fungerar utmärkt även för slutstrykning.

Vid uppstartsmötet konstaterades att tidigare angivna färger på fönster och bröstning var felaktiga, i rapporten av den antikvariska kontrollen från 1996 anges det vara linolja men det visade sig vara plastfärg.

Någon originalfärgsättning av fönstren har inte framkommit, vid kommande fönsterrestaurering bör en grundlig färgundersökning genomföras. Om färgundersökningen skulle visa sig vara resultatlös rekommenderas att takfotens färgsättning tas upp även i fönstren. Fönstrens nuvarande vita kulör harmonierar illa med byggnaden i övrigt, förslaget är att engelskt rött, kulör 1A-48A används till bågarna och den bruna kulören 2A-100, används till karm och droppnäsa.

Västmanlands läns museum, som utfört den antikvariske kontrollen, godkänner arbetet ur antikvarisk synpunkt och bedömer att det följer Länsstyrelsens beslut samt har utförts med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värde.

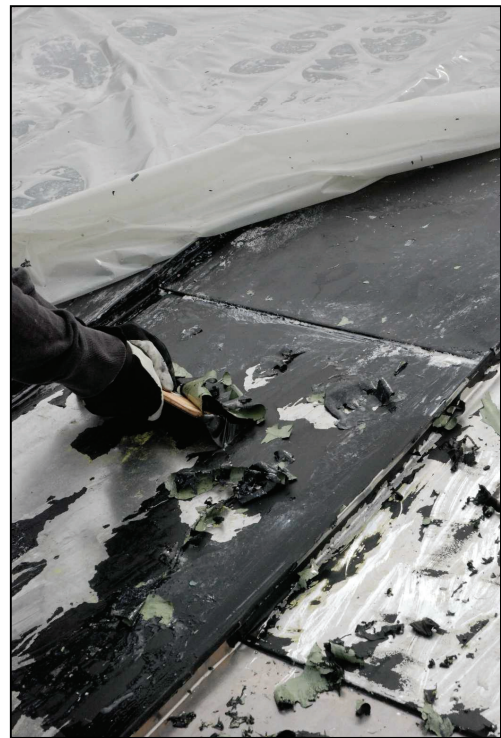

Bild 15. Skrapning efter behandling med färgborttagningsmedel.

Administrativa uppgifter

Västmanlands läns museums dnr: VLM 070149

VO Kulturmiljö; projektnr: 30-806

Länsstyrelsen dnr: 434-11211-07

Fastighetsbeteckning: Västerås 1:132

Landskap: Västmanland

Län: Västmanland

Socken: Västerås domkyrkoförsamling

Kommun: Västerås

Ägare-beställare: Mälarenergi Vattenkraft AB
Mats Lindberg
Box 14
721 03 VÄSTERÅS
Tel. 021-395000

Entreprenör: KAK Byggen AB
Olle Ångman
Gisslarbo Smedja
730 30 KOLSVA
Tel. 0221-50325

HS Plåtslageri AB
Robert Pettersson
Norsavägen 22
Box 3020
731 03 KÖPING
Tel. 0221-10920

Målerifirman Leif Thell
Stationsvägen 21
730 30 KOLSVA
Tel. 0221-50878

Antikvarisk kontroll: Västmanlands läns museum
Antikvarisk kontrollant
Tobias Mårud
Slottet
722 11 VÄSTERÅS
Tele: 021-15 61 00

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Slottet, 722 11 VÄSTERÅS
Tele: 021-15 61 00 · Fax: 021-13 20 76 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-85397-80-8